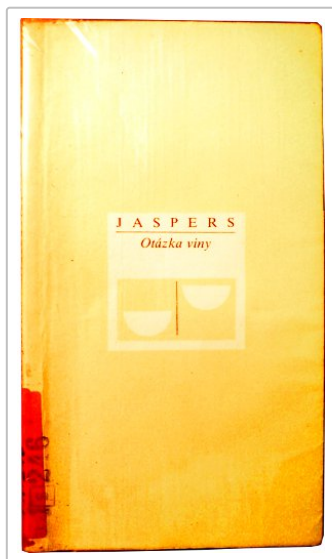

Otázka viny (Příspěvek k německé otázce)

Knihy | 9.5.2010 @ 20.00

Karl Jaspers v tomto svém malém spisku, jež poněkud vybočuje z jeho systematické práce (křesťanského?) existenciálního filosofa, analyzoval otázku viny a nastínil její řešení. Příčinou těchto úvah byla poválečná situace Německa, proto se „NĚMECKÝMI OTÁZKAMI“ Jaspers jako Němec ve druhé části zabývá.

Učinil jsem zevrubné výpisky z první části pojmenované „SCHEMATIKA ROZLIŠENÍ“. Právě v ní nalézáme určitý filosofický náhled na vinu, která je vskutku jednou z klíčových kategorií křesťanského myšlení.

Autor: Karl Jaspers
Vydavatelství: Mladá fronta
Počet stran: 92
Rok vydání: 1991
ISBN: 80-204-0244-6

(A) SCHEMATIKA ROZLIŠENÍ

1. Čtyři pojmy viny

1. Kriminální vina

Spočívá v překročení zákonů. Setká se se soudem, který zjistí skutkovou podstatu a aplikuje na ni zákony.

2. Politická vina

Pochází z činů státníků a visí nad občany, kteří žijí v pořádku toho státu. Setkává se s vítěznou opozicí, jejíž zvůli může zkotit jen její prozřetelnost či mezinárodní právo.

3. Morální vina

Jedinec je zodpovědný za vše, co vykoná. Nemůže se vymlouvat na nutnost danou okolnostmi (např. rozkaz). Morální vinu za čin zkrátka nese jeho činitel. Setkává se se svědomím či s bližním, který má živý zájem o duši viníka.

4. Metafyzická vina

Existuje solidarita mezi lidmi jako lidmi, v jejímž důsledku je každý spoluzodpovědný za všechno bezpráví a všechnu nespravedlnost na světě, zvláště za zločiny, k nimž dochází s jeho vědomím. [8]

Neučiním-li vše možné k zabránění zločinu, jsem vinen způsobem ne dobře postihnutelem předěšlými třemi kategoriemi viny, nicméně čtvrtým, stejně platným způsobem.

Metafyzická vina se setkává s jedinou instancí: s Bohem.

Všechny čtyři způsoby viny spolu neodlučitelně souvisí. Tak například morální vina stojí na počátku politické a kriminální viny. Oproštění od metafyzické viny by zase odřízlo lano k ostatním třem vinám.

2. Důsledek viny

Každá vina přináší důsledek nehledě na to, zda ji postižený chápe či nikoli.

- Zločin zkrátka dochází trestu z vůle soudce.
- Z politické viny se člověk zodpovídá a je vydán v ruku vítěze.
- Morální vina spěje k vnitřnímu náhledu, k pokání a k obrodě, které se projevují i navenek.
- Metafyzická vina vede k nazření vlastního já před Bohem a tudíž k pokoře spojené s počátkem nového vnitřního života.

3. Násilí, právo, milost

V klidných dobách se skoro zapomnělo, že se mezi lidmi rozhoduje násilím, nedohodnou-li se, a že veškerý státní řád je krocením tohoto násilí, ale takovým, při němž násilí zůstává – uvnitř jako vynucování práva, navenek jako válka. [12]

V rámci Evropy bylo i to válečné, neprávnické násilí, v průběhu dějin zapouzdřeno do mezinárodního práva (haagská a ženevská konvence). Podle všeho to však nebylo zcela účinné opatření.

Na konci války jsou dva: vítěz a poražený, který je vydán na milost a nemilost vůli vítěze. Musí se této vůli buď podřídit, nebo zemřít.

Právo je vedle toho výsostnou myšlenkou lidí, „kteří svůj život opírají o takový prvopočátek, který násilná moc sice zajišťuje, ale pro který není určující zásadou.“ Na právo může tedy nezávisle na síle apelovat poražený stejně jako vítěz.

Milost, ta omezuje výkon jak čistého práva, tak násilí. Působí buď proto, aby právo ustoupilo skutečné spravedlnosti (protože v právu jsou nedostatky), nebo ji udělí vítěz z velkomyslnosti, nebo aby mu poražený sloužil.

4. Kdo soudí a kdo či co je předmětem posuzování?

Výčitky vůči jednotlivci můžeme rozdělit na ty zvenčí – ty proti kriminálnímu či politickému zločinu – a ty zevnitř – hlas svědomí proti morálnímu selhání či metafyzické křehkosti (napadnutelnosti).

Co se však kolektivu týče, můžeme jej obvinít. I jednotlivec nese zodpovědnost, nicméně z té je vyňata vina morální a metafyzická. V rámci zločinné skupiny se přeci před soudem každý zodpovídá s ohledem na svůj podíl na zločinu, i když samotná příslušnost ke zločinné skupině může být trestná.

Morálně lze posuzovat jen jednotlivce, nikdy ne kolektiv. [15]

Předsudky vůči kolektivům (národům, rasám) dosáhly vrcholu v německém národním socialismu, který propagandou přesvědčil Němce, jakoby „neexistovali lidé, nýbrž jen ony kolektivy.“ [15]

Národ nemůže být zločincem. Takový pohled připravuje jednotlivce o důstojnost.

Kolektivní vina národa nebo skupiny uvnitř národů tedy nemůže – s výjimkou politické odpovědnosti – existovat: ani jako kriminální ani jako morální ani jako metafyzická vina. [16]

5. Obhajoba

1. Rozlišování: Obhajoba apeluje na to, aby se vina přesně určila. Tím dojde ke zúžení jejího rozsahu.

2. Fakta: Obhajoba předkládá fakta, která zdůrazňuje.

3. Právo: Obhajoba apeluje na přirozené právo, mezinárodní právo či lidská práva. Takové počínání má svá omezení. Kupříkladu stát, který uvnitř nerespektoval lidská práva a/nebo vně nerespektoval mezinárodní právo nemůže v toto právo při soudu doufat.

4. Odmítnutí obžaloby: Obhajoba může poukázat na to, že obžaloba není vedena z čistých pohnutek, ale z jiných, zjištěných.

5. Odmítnutí soudce: Obhajoba odmítá soudce, pokud ten podle ní nemá právo soudcem být, nebo jde o věc, která nepodléhá lidskému soudci.

Je třeba rozlišovat dvojí: vědomí viny a uznání nějaké instance na světě jako soudce. [19]

6. Protiobžaloba: Obhajoba poukazuje na činy druhých, které byly také příčinou zla, popř. „na obecné světové souvislosti, které znamenají společnou vinu.“

(B) NĚMECKÉ OTÁZKY

V této kapitole Jaspers obšírně rozebírá vinu v konkrétním případě poválečného Německa, polemizuje o legitimitě norimberského procesu, kterýžto nakonec zpravidla obhajuje. Píše, že podíl viny je na každém příslušníku Německého národa. Tuto vinu je třeba přijmout, byť bývá předkládána ze strany světa nezřídka takovým způsobem, který je sám o sobě vinný.

Ke konci této části směřuje autor k nástinu řešení. Tato tendence vrcholí v poslední části s názvem „Naše očista“. Jaspers hovoří o potřebě tzv. sebeprosvěcování, což znamená přemítání nad svou vinou a její rozlišování.

Zabýváme-li se tedy filosoficky otázkami viny, je vždycky prvním požadavkem vnitřně se zabývat sebou samým. [76]

Píše dále o tom, jak není žádoucí se vině vyhýbat, ale jak je vhodné ji přijmout, avšak čestně, nikomu při tom nepochlebovat účelově nepochlebovat.

Ale očista je mnohem více. I náprava je míněna vážně a naplňuje svůj etický smysl jen jako důsledek naší očištné proměny. Ujasnit si svou vinu znamená zároveň ujasnit si svůj nový život a jeho možnosti. Z tohoto ujasnění vyvěrá vážnost a rozhodnutí. [86]

<https://selah.cz/knihy/otazka-viny-prispevek-k-nemecke-otazce/>